

BOHDAN SZYMAŃSKI

Czasopismo “Przegląd Leśniczy” z lat 1876–1877 (1)*

The “Przegląd Leśniczy” Journal in the Period 1876–1877 (1)

Dwa tomy “przeglądu Leśniczego” wychodzącego w Poznaniu w latach 1876 i 1877 to właściwie zamknięta już karta historii polskiego leśnictwa, ale jednocześnie to karta, do której czasami warto wrócić, choćby ze względu na powszechnie uznawany wysoki poziom czasopisma. Zawiera ono, mimo upływu lat blisko studziesięć, wiele myśli nadal aktualnych i słusznych, wiele postulatów, które jeszcze obecnie, w zmienionej może formie, oczekują realizacji i z pewnością wiele danych i wiadomości, które mogą być wykorzystane do różnych opracowań. Tymczasem pismo to z pewnością jest bardzo mało znane szerszemu ogółowi, a jego egzemplarze są już właściwie unikatami, o czym świadczyć może fakt, że w ogólnie dostępnych bibliotekach Warszawy jest chyba tylko jeden kompletny egzemplarz obu tomów (w Bibliotece Instytutu Badawczego Leśnictwa).

Ówczesna sytuacja w leśnictwie i piśmiennictwie leśnym na ziemiach Polski

W czasie powstawania i wydawania “Przeglądu Leśniczego” na całym obszarze dawnej Rzeczypospolitej, rozdartej przez zaborców, nie ukazywało się żadne czasopismo leśne.

Na terenie tzw. Królestwa Polskiego lub Kongresowego, w 1858 roku przestał wychodzić w Warszawie “Sylwan Zbiór Nauk Leśnych i Łowieckich”. O latach następnych pisał W. Krajski (6): “Próbował co prawda kontynuować ducha “Sylwana” Aleksander Polujański, wydając w latach 1861–1866 “Rocznik leśniczy”, przemianowany w latach 1865–1866 na “Gońca wiejskiego i leśnego”. Oba te pisma nie stały na poziomie współczesnej wiedzy leśnej i nie zdołały się utrzymać. Od 1866 r. żaden periodyczny organ leśny nie ukazał się w Królestwie”.

* Omówienie czasopisma “Przegląd Leśniczy” z lat 1876–1877, przedstawiono w dwóch częściach. W pierwszej części — po kilku uwagach wstępnych — omówiono w skrócie: ówczesną sytuację w leśnictwie i piśmiennictwie leśnym na ziemiach Polski, sylwetkę redaktora i wydawcy — Józefa Rivolego oraz wzmianki o “Przeglądzie Leśniczym” w literaturze. W części pierwszej zamieszczono również wykaz literatury do całego opracowania.

Z innych opracowań (5a, 27, 28, 32, 33) wiemy, że w zaborze austriackim, czyli tzw. Galicji, leśnicy polscy grupowali się w: powstałym w 1850 r. w Krakowie “Zachodnio Galicyjskim Towarzystwie Leśnym” (nazwa oficjalna: “Westgalizischer Forstverein”) i w C.K. Lwowskim Towarzystwie Gospodarskim, czynnym od 1845 r., w latach 1852–1861 z wyodrębnioną w nim samodzielną sekcją leśną. Prace z dziedziny leśnictwa były drukowane w organach tych Towarzystw tj. w rocznikach Zachodnio Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, których ukazało się 13 w latach 1852–1866, przeważnie w języku niemieckim, a od r. 1857 — częściowo w języku polskim i w “Rozprawach” C.K. Lwowskiego Towarzystwa Gospodarskiego, których 32 tomy wydano w latach 1845–1867, z tym, że rozprawy sekcji leśnej ukazały się w zeszytach z lat 1853–1855.

Naturalnie roczników tych i “Rozpraw” nie można uważać za równoznaczne z periodycznym czasopiśmem leśnym, niemniej jednak po 1867 r. również w Galicji przestały się ukazywać nawet zbiory rozpraw naukowych zawierających również prace z dziedziny leśnictwa.

W zaborze pruskim czyli Wielkim Księstwie Poznańskim oczywiście też nie było żadnego periodycznego czasopisma leśnego, a poszczególne artykuły i rozprawy z dziedziny leśnictwa były zamieszczane w “Ziemianinie”, który ukazywał się od początku 1850 r. (17 a, 22).

Omówienie stanu leśnictwa a także piśmiennictwa leśnego w końcowym okresie istnienia dawnej Rzeczypospolitej i w trzech zaborach w wieku XIX, znaleźć można w licznych pracach, poświęconych temu zagadnieniu, zarówno w większych opracowaniach syntetycznych, pojedynczych autorów lub dziełach zbiorowych, jak i w licznych artykułach, publikowanych m.in. w “Sylwanie”. Tylko do terenu zaboru pruskiego odnoszą się starsze opracowania Łukomskiego (8) i Skoraczewskiego (17). Autorami późniejszych, syntetycznych prac omawiających sytuację i rozwój leśnictwa na terenie całej Polski a m.in. także i w byłym zaborze pruskim są: Broda (3), Miklaszewski (10), Więcko (28,29), Żabko-Potopowicz (30–33), a także współautorzy wspomnianych dzieł zbiorowych (5,27). Oczywiście powtarzanie i kompilacja tych wywodów jest tu nie na miejscu, jednak w celu poznania sytuacji w jakiej powstawał “Przegląd Leśniczy” konieczne jest przypomnienie, że w W. Księstwie Poznańskim, po okresie masowych wyrębów i wylesień, związanych bądź z uwłaszczeniem chłopów, bądź z wypadkami politycznymi z lat 1830 i 1848, po okresie sprzedaży lasów rządowych osadnikom Niemcom w celach raczej politycznych niż gospodarczych i po okresie ogólnego wielkiego zaniedbania gospodarki leśnej w pierwszych dziesiątkach lat XIX w., powiały w latach 40-tych ożywcze prądy, pojawili się pierwsi wykształceni leśnicy, zaczynały nabierać prawa obywatelstwa poglądy, że również lasami powinni kierować nie wysłużeni lokaje, ekonomowie czy żołnierze, lecz fachowo wykształceni leśnicy. Jednak ewolucja zarówno poglądów, jak i stanu gospodarki leśnej odbywała się bardzo powoli, fachowców nie było komu i gdzie kształcić, a regulacja stosunków między dworem i wsią oraz akcja kolonizacyjna, pochłaniały dalsze obszary leśne. Sytuacja zmieniła się nieco po roku 1860 wskutek liberalizacji władzy w Prusach i Rosji. Gdy jednak w Rosji wypadki następnych lat zahamowały rozwój nauki i literatury leśnej na wiele lat (9) to w W.Ks. Poznańskim postępował on nieco szybciej.

W 1861 roku zawiązane zostało w Poznaniu Centralne Towarzystwo Gospodarcze, a w roku 1866 powstał w CTG — Wydział Leśny. Dla dość już licznego wówczas grona

światłych leśników było to wielkie przeżycie, ukoronowanie nieraz wieloletnich wysiłków i obudzenie nadziei na podniesienie polskiego leśnictwa, co znajduje wyraz w pracach J. Łukomskiego (8), J. Rivolego (15, 16), F. Skoraczewskiego (17) i in. (np. 14). Rzeczywiście, Wydział Leśny w znacznym stopniu ożywił leśnictwo prywatne i przyczynił się do rozwoju nauki i piśmiennictwa leśnego, przez organizowanie wycieczek do różnych obiektów leśnych, połączonych z wygłaszaniem referatów, zamieszczanie licznych rozpraw w "Ziemianinie", a wreszcie doprowadził faktycznie do utworzenia "Przeglądu Leśniczego".

Uwagi te odnoszą się w zasadzie do sytuacji w lasach prywatnych. Trudno jest mieć jednoznaczny obraz ich obszaru i udziału w ogólnej powierzchni leśnej, mimo istnienia wielu opracowań. W poszczególnych pracach liczby odnoszą się bądź do różnych obszarów, bądź do różnych dat. Z pracy Skoraczewskiego (17 b) podać można dane dla 1867 r. (tabela).

Łukomski (8) podaje (wg statystyki Otto v. Hagen), że ok. 1860 r. lasy prywatne zajmowały 311 885 ha (przypuszczalnie tylko w obwodzie poznańskim) tj. prawie 5 razy tyle co lasy rządowe, co nie jest zgodne z danymi zawartymi w tabeli, wg których lasów prywatnych w obwodzie poznańskim było ponad 6 razy tyle co państwowych.

Natomiast W. Olszański (11) podaje dla okresu zbliżonego, że w Ks. Poznańskim obszary leśne zajmują 18,3%, powierzchnia zaś lasów "pod zawiadywaniem rządu" wynosi 171 367 ha. "Przestrzeń lasów prywatnych nie da się ściśle ustalić z braku danych. Wogóle jednak lasy prywatne w W. Ks. Poznańskim odznaczają się wzorowym urządzeniem...".

Dane te dość znacznie odbiegają od liczb podanych przez Skoraczewskiego, a choć różnica w czasie, do którego się odnoszą może sięgać 10 lat, a wg Miklaszewskiego (10) "od roku 1872... zakup lasów prywatnych oraz pustek i nieużytków, zdatnych do zadrzewiania, w celu wzmocnienia stanu posiadania państwowej własności ziemskiej na wyżej wymienionym terytorium polskim (tj. Wielkopolski i Pomorza) zaczyna przybierać większe rozmiary" to jednak "do roku 1882 skutki tych zabiegów rządowych... były niezbyt pomyślne, głównie dzięki małym funduszom.... jakie na ten cel przeznaczono".

Na tych kilku danych można chyba poprzestać, odsyłając zainteresowanych do specjalnych opracowań.

TABELA
Udział lasów prywatnych w ogólnej powierzchni leśnej (dane z 1867 r.)

Obwód regencyjny	Lasy prywatne		Lasy fiskalne (państwowe)		Lasy gminne i funduszowe		Lasy ogółem ha	%
	ha	%	ha	%	ha	%		
Poznański	312.363	80	50.888	14	7.040	2	371.291*	21,2
Bydgoski	148.808	59	93.587	37	11.577	4	253.972	22,2
Księstwo	461.171	74	144.475	23	18.617	3	625.263	21,6

* — Liczba ta nie stanowi sumy poszczególnych składników (różnica 1 tys. ha), lecz autor nie podaje źródła tych danych.

Sylwetka redaktora i wydawcy — Józefa Rivolego

Potrzebę powstania czasopisma leśnego a także odpowiednią atmosferę i współpracowników stworzyła działalność Wydziału Leśnego CTG w W.Ks. Poznańskim, a choć „Przegląd Leśniczy” był organem tego Wydziału, to jego twórcą, redaktorem, wydawcą i w znacznej mierze autorem zamieszczanych prac był Józef Rivoli — jeden z najbardziej zasłużonych leśników polskich. Dane o jego życiu i działalności zamieszczały kilkakrotnie pisma leśne, najpierw „Sylwan” (1) z okazji jubileuszu 25-letniego przewodnictwa Wydziałowi Leśnemu Centr. Tow. Gospodarczego, potem były wspomnienia pośmiertne (12, 13, 26) i wreszcie już po wojnie powodem było ponowne odsłonięcie jego pomnika na Solaczu w Poznaniu (20, 21). Życiorys jego publikowano też wielokrotnie w późniejszych latach (5 b, 18, 19, 24, 25, 27 a, 34, 35), przy czym wymieniono tu tylko część tych opracowań, bardziej związanych z leśnictwem (pr. biobibliogr. w poz. 18, 19); publikacje te mogą być często trudno dostępne i dlatego główne fakty z jego życia i działalności godzi się chyba i tu podać. Trzeba jeszcze dodać, że w różnych źródłach niektóre fakty i daty nie są zgodne.

Józef Rivoli urodził się w 1838 r. w Nowej Wsi pod Swarzędzem koło Poznania, jako syn właściciela ziemskiego i nadleśniczego, pochodzenia cudzoziemskiego, ale urodzonego już w Wielkopolsce. Jego babka i matka były Polkami. W roku 1846 ojciec po dwukrotnym pożarze przeniósł się do Poznania a w 5 lat później objął nadleśnictwo w lasach Opalenickich. W latach 1848–1857 uczył się w gimnazjum w Poznaniu, a następnie, chcąc poświęcić się leśnictwu, odbywał od roku 1858 praktykę w nadleśnictwie państw. w Bolewicach, a w latach 1860–1862 studia w Akademii Leśnej w Tharandt k. Drezna. Po jej ukończeniu wrócił do kraju i w roku 1863 objął posadę nadleśniczego w dobrach Kórnickich, będących własnością Jana Działyńskiego. Dobra te były obciążone sekwestrem przez rząd pruski, za udział J. Działyńskiego w powstaniu 1863 r. Wzorową gospodarką Rivoli przyczynił się do utrzymania majątku w polskich rękach. Po uzyskaniu w 1867 r. amnestii J. Działyński powierzył mu w 1869 r. plenipotencję i zarząd całymi dobrami, który sprawował do 1876 roku.

W roku 1866 czynnie współdziałał Rivoli przy tworzeniu Wydziału Leśnego CTG, a po śmierci w 1867 r. pierwszego jego prezesa Hipolita Trąpczyńskiego, kierował pracą Wydziału od roku 1868 przez lat blisko 50, do roku 1918. Odbywał liczne podróże naukowe: w roku 1871 „do Tatr i Czarnohory”, w roku 1872 blisko 3 miesiące prowadził badania przyrostu w lasach Norwegii, w roku 1873 odwiedził m.in. Szwajcarię, Włochy, wsch. Pireneje i góry Sierra da Estrella w Portugalii. Późniejsza (z roku 1880) jego praca monograficzna w języku niemieckim dotycząca tych gór, została przetłumaczona na portugalski i spowodowała zorganizowanie wyprawy naukowej w celu ich zbadania, a Rivolemu jako inicjatorowi przyniosła wysokie odznaczenie przyznane przez króla portugalskiego.

W latach 1874 i 1875 wykładał encyklopedię leśnictwa dla rolników w Wyższej Szkole Rolniczej w Żabikowie k. Poznania a następnie — po przeniesieniu się do Poznania — w okresie 1876–1877 redagował i wydawał „Przegląd Leśniczy”.

W latach następnych prowadził urządzenie lub udzielał porad w kierowaniu gospodarką w lasach prywatnych na całym obszarze dawnej Rzeczypospolitej, głównie na kresach wschodnich. Zmęczony ciągłymi wędrowkami kupił w roku 1887 mały folwarczek w

Głuszynie w Poznańskim i tam do 1918 r. zajmował się pracą na roli, a jednocześnie działalnością naukową i społeczną, koncentrując się na pracach Wydziału Leśnego CTG. Współpracował też z Galicyjskim Towarzystwem Leśnym we Lwowie; w 1909 r. nadano mu godność członka honorowego GTL (25). Od roku 1918 brał czynny udział w organizowaniu Wydziału Rolniczo-Leśnego Uniwersytetu Poznańskiego, który mu też w 1923 r. przyznał najwyższą godność — doktora honoris causa. Otrzymał też tytuł profesora honorowego. Mimo bardzo już podeszłego wieku nadal pracował naukowo i dydaktycznie, wykładając geografię leśnictwa oraz hodowlę i urządzenie lasu. W ciągu kilkudziesięciu lat opublikował wiele artykułów z różnych dziedzin leśnictwa, m.in. w czasopiśmie "Ziemianin" i "Sylwan", a także wydał kilka prac uważanych za prekursorskie, w tym: "O wpływie lasu na temperaturę dolnych warstw powietrza" (w języku niemieckim w 1869 r. i po polsku w 1872 r.), "Badania nad wpływem klimatu na wzrost niektórych drzew europejskich" (1921) i "Ogólny zarys geografii leśnictwa" (1926). J. Rivoli zmarł 16 lutego 1926 r. W 1935 r. wystawiono mu na Sołacz w Poznaniu skromny pomnik, który został zniszczony w czasie wojny. Odrestaurowany po wojnie pomnik odsłonięto w 1948 r.

"Przegląd Leśniczy" w literaturze

Oddzielnego opracowania "Przegląd Leśniczy" nie doczekał się, natomiast w wielu publikacjach są o nim bardzo pochlebne wzmianki.

Dość obszernie omówił Józef Łukomski "Przegląd Leśniczy" (8) opisując jego powstanie, dzieła, niektóre ważniejsze rozprawy (tytuły) i zakończenie działalności. Ocenia go bardzo wysoko: "Przegląd Leśniczy" stanął od razu na wysokości tak znacznego postępu nauki leśnictwa, że nawet inne krajowe leśnictwa od dawna systematycznie uprawiane, poza-źródleć takowego W. Księstwu Poznańskiemu mogły".

Bardzo pozytywnie ocenia też "Przegląd Leśniczy" Skoraczewski (17) pisząc, że: "jego artykuły bardzo dużo zdziałały dobrego, podniosły nasze leśnictwo na wysokość, na której by bez tego pisma dopiero może po kilku latach było stanęło". Jednocześnie w każdym prawie zdaniu czuć gorycz i żal, że "czytelników... niestety było za mało, by druk i papier opłacić mogli" i dalej "...leśnicy w W.Ks. Poznańskim i lasów właściciele, mniej egzemplarzy "Przeglądu Leśniczego" prenumerowali, jak bracia za kordonem ruskim".

Krótką wzmiankę o wydawaniu przez "nestora leśników polskich J. Rivolego" "Przeglądu Leśniczego" i upadku tegoż z braku funduszy i prenumeratów znajdujemy w pracy Szczerbowski (23), a wcześniej jeszcze bibliograficzną notatkę w omówieniu "literatury i bibliografii leśnictwa polskiego" Adolfa Strzeleckiego (2).

Józef Rivoli w swej pracy poświęconej Wydziałowi Leśnemu CTG (15) pisze: "Większego może znaczenia był dawny "Przegląd Leśniczy" (wydawany przez prezesa Wydziału Leśnego w roku 1876 i 1877), który jakkolwiek tylko przez dwa lata wychodził, obudził przecież żywe zajęcie leśników i właścicieli lasów nie tylko w Poznańskim, lecz także i poza granicami Księstwa, docierał bowiem aż do najodleglejszych zakątków Litwy, Wołyń, a nawet i do Galicji, która wtedy jeszcze własnego czasopisma leśniczego nie posiadała". Następnie Rivoli przytacza urywki bardzo korzystnych opinii z cytowanych prac Łukomskiego i Skoraczewskiego.

O przyjęciu przez społeczeństwo i potężnym wpływie “Przeglądu Leśniczego” na rozwój gospodarki w lasach prywatnych całej Polski wzmiankuje też Rivoli w innej pracy (16), ostatniej już chyba przed śmiercią.

Z okazji 50. rocznicy ukazania się “Przeglądu Leśniczego”, w piśmie o tym samym tytule z roku 1926, zamieszczono na pierwszych stronach artykuł redakcyjny (14), w którym dość ogólnikowo omówiono znaczenie i wpływ tego pisma z lat 1876 i 1877, naturalnie znów cytując opinie Łukomskiego i Skoraczewskiego.

Krótkie wzmianki o “Przeglądzie Leśniczym”, choć zawsze z oceną bardzo pozytywną, znajdujemy też w pracach: Swinarskiego (22), Krajskiego (6), Więcki (28, 29) i Żabko-Potopowicza (30, 32, 33), a także we wspomnieniach poświęconych Józefowi Rivolemu. Omawia go też Dobrowolski (4) w pracy dyplomowej poświęconej czasopiśmiennictwu leśnemu oraz inni autorzy — dość obszernie — w późniejszych opracowaniach (5 a, 27 b).

Literatura

1. A.Ks.: **Józef Rivoli**. “Sylwan” 1895 R. 13 s. 137–142.
2. A.St. (**Strzelecki A.**): Kilka uwag z dziedziny literatury i bibliografii leśnictwa polskiego. “Sylwan” 1895 R. 13 (s. 107).
3. **Broda J.**: Zarys historii gospodarstwa leśnego w Polsce. Warszawa: PWRiL 1988.
4. **Dobrowolski J.L.**: Rozwój czasopiśmiennictwa leśnego w Polsce. Praca dyplomowa wykonana w Zakładzie Ekonomiki Leśnictwa SGGW. Warszawa 1951.
5. Dzieje lasów, leśnictwa i drzewnictwa w Polsce. Praca zbiorowa. Warszawa: PWRiL 1965.
 - 5a. **Krajski W.**: Piśmiennictwo, szkolnictwo i zrzeszenia leśne (s. 291–292);
 - 5b. **Sokołowski W.**: Wybitni leśnicy i drzewiarze od połowy XIX wieku do I wojny światowej (s. 736–737).
6. **Krajski W.**: “Sylwan” — pomnik polskiej kultury i polskiego leśnictwa. “Sylwan” 1956 R. 100 z. 7 (s. 18).
7. **Krajski W.**: 75 lat społecznej, kulturalnej i naukowej działalności Polskiego Towarzystwa Leśnego. “Sylwan” 1957 R. 101 z. 11 (s. 4–5).
8. **Łukomski J.**: Krótki zarys historii leśnictwa w W. Ks. Poznańskim. “Sylwan” 1900 (s. 400).
9. **Miklaszewski J.**: Ogólny rzut oka na rozwój leśnictwa w Królestwie Polskim w XIX wieku. Zwierzyniec 1907.
10. **Miklaszewski J.**: Lasy i leśnictwo w Polsce. T. 1. Warszawa 1928 (s. 52).
11. **Olszański W.**: Lasy. W: Encyklopedia Rolnictwa. T. 4. Warszawa 1877 (s. 18).
12. **Pacyński A.**: Śp. Józef Rivoli doktor hon. causa i profesor Uniwersytetu Poznańskiego. “Przegląd Leśniczy” 1926 styczeń.

13. **Rafalski J.:** Śp. prof. J. Rivoli. "Las Polski" 1926 s. 173–179.
14. Redakcja: 1876–1926. "Przegląd Leśniczy" 1926 s. 1–6; a) s. 1, b) s. 5.
15. **Rivoli J.:** Wydział leśny i jego wpływ na rozwój prywatnego leśnictwa w W. Ks. Poznańskim. W: Księga Jubileuszowa wydana w 50-tą rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim. Poznań 1911 s. 259–288; toż: Poznań 1911 (s. 20–21).
16. **Rivoli J.:** Gospodarstwo leśne na Kresach przed 50 laty, "Przegląd Leśniczy" 1926 styczeń (s. 8).
17. **Skoraczewski F.:** Rozwój polskiego leśnictwa w XIX wieku w Wielkim Księstwie Poznańskim. Miłosław 1907, a) s. 63; b) s. 12, c) s. 42–43.
18. **Sokołowski W.:** Rivoli Józef. "Polski Słownik Biograficzny", biobibliogr.
19. **Sokołowski W.:** Rivoli Józef "Słownik Biograficzny Techników Polskich" z. 1. Warszawa 1989 s. 129–131, biobibliogr.
20. **Stecki K.:** Józef Rivoli "Głos Młodego Leśnika" 1948 nr 4 s. 24–28.
21. **Stecki K.:** Przemówienie ... podczas odsłonięcia pomnika prof. Józefa Rivoliego na Sołaczu w dniu 28.V.1948 r. "Przegląd Leśniczy" 1949 marzec s. 14–17.
22. **Swinarski W.:** "Ziemianin" Organ Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w W.Ks. Poznańskim. W: Księga Jubileuszowa wydana w 50-tą rocznicę założenia Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Wielkim Księstwie Poznańskim. Poznań 1911, a) s. 236, b) s. 244.
23. **Szczerbowski I.:** Pamiętnik dwudziestopięcioletniej działalności Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego 1882–1907. Lwów 1907.
24. **Szymański B.:** Józef Rivoli (w 35 rocznicę śmierci). "Las Polski" 1961 R. 35, nr 7.
25. **Szymański B., Ostrowski W., Kłoskowska A.:** Poczec członków honorowych Polskiego Towarzystwa Leśnego (1882–1988). "Sylwan" 1989 R. 133 nr 9/10 (s. 15–16).
26. Śp. Józef Rivoli. "Sylwan" 1926 s. 74–75.
27. Twórcy i organizatorzy leśnictwa polskiego na tle jego rozwoju. Praca zbiorowa. Warszawa: PWN 1974.
 - a. **Sokołowski W.:** Wydział Leśny Centralnego Towarzystwa Gospodarczego w Poznaniu i jego kierownicy (s. 282–288);
 - b. **Żabko-Potopowicz A.:** Piśmiennictwo leśne w zaborze pruskim (s. 289–294);
 - c. **Kaczmarek B.:** Lasy prywatne w zaborze pruskim (s. 295–301).
28. **Więcko E.:** Lasy i gospodarstwo leśne na ziemiach Polski od połowy XIX wieku. "Sylwan" 1956 z. 7, a) s. 109, b) s. 113.
29. **Więcko E.:** Lasy i przemysł leśny w Polsce. Warszawa: PWRiL 1960, a) s. 84–97, b) s. 95.

30. **Żabko-Potopowicz A.:** Rzut oka na polskie piśmiennictwo leśne przed ukazaniem się "Sylwana". "Sylwan" 1956 z. 7.
31. **Żabko-Potopowicz A.:** Lasy i leśnictwo na ziemiach Polski w pierwszej połowie XIX wieku. "Sylwan" 1956 z. 7.
32. **Żabko-Potopowicz A.:** Dzieje piśmiennictwa leśnego w Polsce do roku 1939. "Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej" Ser. B z. 3. Warszawa: PWN 1960 (s. 58).
33. **Żabko-Potopowicz A.:** Zarys rozwoju wiedzy leśnej do pierwszej wojny światowej. "Monografie z Dziejów Nauki i Techniki". T. 49. Warszawa 1968 (s. 252–253).
34. **Żabko-Potopowicz A.:** Karty z dziejów leśnictwa polskiego. "Sylwan" 1976 nr 11 s. 59–63.
35. **Żabko-Potopowicz A.:** Pionierzy postępu w rolnictwie polskim. Warszawa 1977 (s. 192–195).

Summary

The "Przegląd Leśniczy" journal from the years 1876–1877 was published in Poznań (in the Prussian occupation zone of that time in Poland) as a monthly. It was the organ of the Forest Division of the Central Economic Company in Poznań. Joseph Rivoli (1838–1926) was its publisher, editor, and the author of most contents (dissertations, reviews). He was one of the most outstanding Polish foresters, being active mainly within the Great Poland province, author of many articles and scientific reports from various fields of forestry.

The "Przegląd Leśniczy" journal described here was of a high standard one. It was bringing new on forests and forestry from the country and abroad, it informed on forest knowledge progress and on achievements of life sciences. Dissertations (all articles were called in that manner) filled over 40% of its volume, while one third was filled with reviews of forestry and life sciences literature. Contents of forestry journals of scientific character from Germany, Austria, and France were extensively reported, while information on wood trade, correspondence, and practical advices from the field of forestry and game management were also taking much place.

The two volumes of the "Przegląd Leśniczy" journal reviewed here contained about 387 and 344 printed pages. At that time the journal was the only one of its kind in all Polish lands, partitioned at the end of the 18th century between three greedy neighbours: Austria, Prussia, and Russia.

A journal bearing the "Przegląd Leśniczy" name reappeared in Poznań four times: in 1908, 1924–31, 1945–49, and just recently (since 1991). Considering the librarian rarity of the previous "Przegląd Leśniczy" editions (especially that of 1876–77) it seems reasonable to work out an annotated bibliography of its contents.